

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM FAKÜLTESİ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

(Uluslararası)

IV. DİL, YAZIN VE DEYİŞBİLİM SEMPOZYUMU

BİLDİRİLERİ

ÇANAKKALE 17-19 HAZİRAN 2005

Yayına Hazırlayanlar

**Prof. Dr. Ali Osman Öztürk
Yrd. Doç. Dr. Nevide Akpınar-Dellal
Arş. Gör. Umut Balcı**

BEŞ ŞEHİR'DE SÖZLÜ KÜLTÜR ORTAMLARI

Yrd. Doç. Dr. Aziz KILINÇ²⁷⁴

ABSTRACT

The Environments of Oral Culture in Beş Şehir

Beş Şehir is a city monography. Ahmet Hamdi Tanpınar describes Ankara, Erzurum, Konya, Bursa, and İstanbul in this work. He explains every details of these cities from their geographies, their famous figures to their social lives. In this paper, I will try to analyse the environments of oral cultur such as cafes and the effects of these cultural environments on the cities' social lives.

GİRİŞ

Beş Şehir, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yazdığı bir şehir monografisidir. Yazar, kültür ve sanat adamı bakışını, Türk kültür ve medeniyetinin yoğunlaştığı, özleştığı önemli merkezlerden olan ve "hayatımın tesadüfleri" dediği Ankara, Erzurum, Konya, Bursa ve İstanbul şehirlerine yönlendirmiştir. Eserde, Türk kültür ve medeniyeti hakkında önemli bilgi ve belgeler bulunmaktadır. Söz konusu şehirlerin tarihi, sosyo-kültürel yapısı, folkloru bütün unsurlarıyla değerlendirilmiştir.

Tanpınar'ın şehir metinleri, farklı gerçeklik tabakalarının birbiriyle örtüşmesinden meydana gelmiştir. Eserde şehir, bir medeniyet müzesi olarak yer alır. Yerleşim organizasyonu, ticarî faaliyet, mimarî yapılanma, gündelik hayatın mekân dağılımı ve bütün bunları idare eden düşünce tarzı, şehrin kurgusunu oluşturur. Tanpınar bu kurguyu oluşturan parçaları bir araya getirerek şehrin sosyo-kültürel plânını hazırlar. Bu plânla şehri gezer. Arka sokaklarda dolaşır, çarşıların sesini dinler, insanlarla konuşur ve sonuçta kendisini anlatan canlı bir varlık olarak şehrin portresini çizer. Bu portrede tarih, sosyoloji, sanat ve edebiyat şehrin kimliğini yansıtmak amacıyla buluşur.²⁷⁵

Bildirimizde, Tanpınar'ın kaleme aldığı bu eserdeki sözlü kültürü ve sözlü kültür ortamlarını ele alacağız.

Sözlü kültür, toplumun ortak malı hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirilmesiyle oluşur ve metinden yoksun olduğu için toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını sürdürür, halkın bilincinde yer edindir;

²⁷⁴ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Türkçe Eğitimi Bölümü.

²⁷⁵ Ekrem İŞİN: *A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar*, YKY, Kitap-ıık dergisinin armağanı, İstanbul 2003, s. 45.

sözlü biçimlenen düşünce geliştikçe hazır değişlerin kullanımı da daha ince bir ustalık kazanır.²⁷⁶ Bütün kültürler önce sözlü olarak doğar, daha sonra yazılı kültür aşamasına girerler; sözellik tam olarak yaşanmadan okur yazarlık tam olarak benimsenemez.²⁷⁷ “Sözellik, okur yazarlığın içinde biçimlendiği dış hatların belirlendiği bir zırrtır, çevredir.”²⁷⁸

Sözlü kültür aynı zamanda yazılı kültürü besleyen, ona malzeme temin eden bir söz deryasıdır. Kültürün geleceğe taşınmasında bu ortamlar hayati bir öneme sahiptir. Yazılı eserleri verenler, sözlü kültürden pek çok malzeme kullanırlar. Bu, sözlü kültür ortamlarının öneminin bir göstergesidir. Bu bağlamda, sözlü kültürün doğduğu ortamların varlığını kaybetmesi, yavaş yavaş bu ortamda ortaya çıkan ürünlerin de kaybolması anlamına gelmektedir.

Tarih, edebiyat, toplum bilimi vs. gibi farklı sosyal bilimler açısından incelenmeye değer temel bir eser olan *Beş Şehir* adlı esere, bizim bakışımız, yukarıda bahsedilen sözlü kültür ortamları çerçevesinde olacaktır.

Tanpınar, Beş Şehir’de kültür ve medeniyet unsurlarına bakarken onları oluşum safhasından itibaren gören bir göze sahiptir. Geçmişle anı bir anda yaşar. Tarihî kişiliğe sahip kişiler Tanpınar’la aynı anda yaşıyor, aynı havayı teneffüs ediyor gibidir.

Tanpınar, yazının başında, “Ankara bana daima dâsitanî ve muharip göründü” der ve Ankara’nın geçirdiği tarihî süreci bir kültür tarihçisi gibi gözler önüne serer. Ona göre, eski Türk kültür ve medeniyetini oluşturan kuvvetlerden biri manevî değerlerdir. Beş şehir’de Tanpınar manevî değerleri temsil eden velilere genişçe yer verir. Ankara’dan bahsederken sözlü kültür unsuru olarak çoğunlukla menkabelerden söz eder.

Akşemseddin’in gördüğü bir rüya üzerine Hacı Bayram Veli’ye mürit olması ve sonrasında da halef olmasını anlatır. “Anane Hacı Bayram’la İstanbul fethinin manevî yüzü olan Akşemseddin’i bu ovada karşılar. Akşemseddin o zamanlar çevrinin ilmini, ilâhiyattan tıbbı, nahivden musikiye kadar öğrenmiş, fakat bir türlü ruhundaki susuzluğu gideremediği için yüzünü tasavvufa çevirmiş, kendisine mürşit arayan genç bir âlimdir. Nihayet dayanamayıp Şeyh Zeyneddin-i Hâfi’nin yanına gitmek için Osmancık medresesindeki müderrisliğini bırakıp yola çıkar; fakat Halep’te bir gece rüyasında bir ucu boynuna geçmiş bir zincirin öbür ucunu Hacı Bayram’ın elinde tuttuğunu görür ve nasibinin Hacı Bayram’dan olduğunu anlar; yoldan döner. Ankara’ya geldiği zaman Hacı Bayram’ı müritleriyle ovada mahsul toplarken görür. Yanına yaklaşır; fakat iltifat göremez. Aldırmayarak işe girer; yemek zamanına kadar şeyhin müritleriyle beraber çalışır. Hacı Bayram kendi eliyle aş dağıtır. Fakat Akşemseddin’in yanına ne burçak çorbası, ne yoğurt koyar; artan aş da köpeklerin önüne döker. Akşemseddin darılıp gideceği

²⁷⁶ Walter J. ONG: *Sözlü ve Yazılı Kültür (Sözün Teknolojileşmesi)*, Çev. Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul- 1995 s. 50-52.

²⁷⁷ Gonca GÖKALP ALPASLAN: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara-2002

²⁷⁸ Barry SANDERS: *Öküzün A’sı* (Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi). Çev. Şehnaz Tahir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999, s. 41-43.

yerde şeyhin kapısının köpekleriyle ve onların çanağından karnını doyurur. Bu alçak gönüllülük, bu teslim üzerine Hacı bayram onu yanına çağırır, müritliğe kabul eder. Ölünce de kendisine halef olur.”²⁷⁹

Tanpınar, Seyahatname’yi yazarken sözlü kültürden çokça yararlanan ve kendisini o ortamın bir ferdi gibi gören Evliya Çelebi’nin biraz da kendisi ile ilgili anlattığı başka bir menkabeye yer verir: “Evliya’nın Hacı Bayram-ı Veli için bir hatim başlattığı hâlde kendisini unutmamasına üzülen Erdede Sultan gece onun rüyasına girmekle kalmaz, aynı zamanda gaipten gönderdiği bir elçiyle sabahleyin ona kendi merkadini gösterir. Evliya Çelebi’nin el ele Ankara sokaklarında yürüdüğü ve sonra birden bire fazla tecessüsü yüzünden kaybettiği gaip âlemlerden gelen bu rehberin elleri kemikmiş ve sesi toprak altından gelir gibi derin ve boğukmuş”.²⁸⁰

Eserde Ankara’dan sonra Erzurum şehrine geçilmiştir. Tanpınar ilki çocuk yaşta olmak üzere Erzurum’da üç dönem kalmıştır. Burada geçirdiği çocukluk yıllarının izi *Beş Şehir*’de apaçık görülür. “Büyük anneannemin masallarıyla Kerem’den, Yunus’tan okuduğu beyitlerle, bana öğretmeye çalıştığı yıldız adlarıyla muhayyilede büyüdü hâtırası hâlâ pırıl pırıl tutuşur”²⁸¹ ifadesi Tanpınar’ın düşünce dünyasında şehrin apayrı bir yeri olduğunu gösterir.

Tanpınar, Erzurum’un kültürel ve sosyal hayatını şu cümlelerle özetler: “Erzurum hatırlıyordu: gömüldüğü toz ve çamur yığınının içinde canlı dününü, dört kapısından girip çıkan kervanları, çarşı pazarının uğultusunu, çalışan insanların temiz yüzleri ve sağlam ahlâklarıyla şehrin hayatına kutsilik katan âlimlerini, güzel sesli müezzinlerini, her yıl hayatına yeni bir moda temin eden düğünlerini, esnaf toplantılarını, bayramlarını idare eden ve halk hayatını bir sazı coşturur gibi bıçkın endamlı, yiğit örlü dadaşlarını, onların cirit oyunlarını, barlarını, bazen bir alayı birden günlerce misafir eden ve bir menzillik arazisine paytonla giden gelen eski beylerini, kısaca, bütün hayatını hatırlıyordu.”²⁸²

Tanpınar, sözlü kültürün hâlâ çok kuvvetli olduğu Erzurum’un kahveleri, sıra gezmeleri, mesire yerleri, uzun kış gecelerinde ev sohbetleri gibi sözlü kültür ortamlarını ayrıntılı bir şekilde anlatır: “Halk, tatil günleri, en fakirine varıncaya kadar, cumalık elbiselerini giyerek yazlık mesire yerlerine, bilhassa varlıklı şehir halkının çadıra çıktığı Boğaz’a, cirit oyunlarına, güreşlere giderler, ayakta zıgva şalvar, belde acem şalı, silâhlık, daha üste gazeki denen cepken ile aba, hartı denen palto ile başına çok defa İstanbul’un Kandilli yazması saran esnaf, kış gecelerine de benim yetişemediğim Aynalı Kahve’de (Tebriz Kapısı’nda) Âşık Kerem, Battal Gazi hikâyeleri okuyan, Geyik Destanı söyleyen, saz çalan, tıpkı Kerem’in zamanında olduğu gibi şiir müsabakası yapan, birbirine tarzli cevaplar veren, yetiştikleri memleketin güzelliğini öven, geçtiği yolları, gurbet duygusu anlatan şairlerin, halk hikâyecilerinin etrafında toplanır,

²⁷⁹ Ahmet Hamdi Tanpınar: *Beş Şehir*, İstanbul 2003, s. 19.

²⁸⁰ Tanpınar, a.g.e., s. 23.

²⁸¹ Tanpınar, a.g.e., s. 27.

²⁸² Tanpınar, a.g.e., s. 33.

yahut da aşağı yukarı on asırlık bir gelenekle sürüp gelen sıra gezmelerinde kendi aralarında eğlenirmiş.”²⁸³

Eserde geçen bir başka şehir Türk başkentlerinden olan Konya’dır. Konya’yı “bozkırın çocuğu” olarak gören Tanpınar, şehrin özellikle Selçuklular dönemini konu alır. İç ve dış mücadelelerden bahseder. Mevlâna ve Yunus’un bilinen ve bilinmeyen menkabevî hayatı üzerinde durur. Yunus’la Mevlâna arasında geçen bir olayı anlatır: “Mevlâna Sakaryalı dervişe Mesnevî’sini okumuş, o da hürmetle dinlemiş, fakat kitap bitince, ‘Hazret, güzel çok güzel söylemişsin ama sözü biraz uzatmışsın! Ben olsam:

Ete kemiğe büründüm

Yunus diye göründüm

der, keserdim.’ demiş.”

Tanpınar sözlü kültür ortamına burada Konya Hapishanesi’ni de ekler. Tanpınar, yakınında kaldığı kadınlar hapishanesinden, yüzünü görmediği fakat sesini defalarca dinlediği ve çok iyi tanıdığı bir kadından bahseder. Onun, “Gesi bağlarında bir top gül idim” türküsünün ‘hiç bahsedilmeden içilen bir zehir’e benzediğini söyler. Aynı sestten dinlediği, biraz müstehcenlik kokan “Odasına varılmıyor köpekten” mısralarıyla başlayan türküyü de “artık hiç erişemeyeceği şeylere kanat açmak” olarak değerlendirir. Bu türküyü Konya’nın ünlü mesire yeri Meram Bağları ve Alâeddin Tepesi’nde de dinlediğini ifade eder.²⁸⁴

Eserde geçen diğer bir şehir ise Osmanlı’nın ilk başkenti olan Bursa’dır. Ankara’yı dâsitanî bulan Tanpınar, Bursa’yı ise efsanevî bulmaktadır. Gerçekten de Bursa Tanpınar için büyüklü bir mekândır. “Bursa da Zaman” şiirinde olduğu gibi geçmiş ve anı bir arada yaşar:

“Bir zafer müjdesi burada her isim:

Sanki tek bir anda gün saat mevsim

Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın

Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın.”²⁸⁵

Bursa ile ilgili ilginç bir kişileştirme ve benzetme yapılır. İlk önce sevilen sonra kaderine terk edilen güzel bir kadına benzetilir: “Bu kuruluş asrından sonra Bursa, sevdiği ve büyük işlerinde o kadar yardım ettiği erkeği tarafından unutulmuş, boş sarayının odalarında tek başına dolaşıp içlenen, gümüş kaplı küçük el aynalarında saçlarına düşmeye başlamış akları seyrede ede ihtiyarlayan eski bahar sultanlarına benzer.”²⁸⁶

Tanpınar, Bursa’nın tarihî ve kültürel merkezleri olan Gümüşlü, Yeşil Cami, Emir Sultan gibi yerlerden söz ederken Emir Sultan türbesinde ve bahar mevsiminde yapılan Erguvan Bayramı’nı Evliya Çelebi’den naklen anlatır ve

²⁸³ Tanpınar, a.g.e., s. 39.

²⁸⁴ Tanpınar, a.g.e., s. 91.

²⁸⁵ Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Ankara 1990, s. 64.

²⁸⁶ Tanpınar, a.g.e., s. 100.

şöyle bir yorum yapar: “Ben Emir Sultan’ın bu rolünü çok seviyorum, çünkü bizim iklimde gülden sonra bayramı yapılacak bir çiçek varsa o da erguvandır. O şehirlerimizin ufkunda her bahar bir Diyonizos rüyası gibi sarhoş ve renkli doğar. Dünyanın tekrar değiştiğini, tabiatın ağır uykusundan uyandığını haber vermek ister gibi zengin, cümbüşlü israfiyla her tarafı donatır, bahar şarkısını söyler.”²⁸⁷

Tanpınar, Emir Sultan Türbesi ile ilgili başka bir geleneği ve halk inancını da şöyle anlatır: “Eskiden bu türbede ayrıca bir köylü ve hasta topluluğu yapıldığını, civarındaki ahilerin buraya toplandığını söylüyorlar.”²⁸⁸

Beliğ’in Güldeste isimli eserinden Emir Sultan’la ilgili üç menkabe nakledilir. Bunlardan birincisi, Emir Sultan’ın müritlerinden birisinin değneği ile yere vurarak su taşırmasıdır. İkincisi, emir Sultan türbesinin yapılmasına aittir. Üçüncüsü ise, bir arslanın gözlerinden yaş aka aka Emir Sultan’ın türbesini ziyaret etmesi ile ilgilidir.²⁸⁹

Tanpınar’ın şehirleri, toplumsal hafızayı temsil ederler. O, hayatı boyunca bu arşivin içinde dolaşmış, eserlerini burada keşfettiği medeniyet tasarımıyla inşa etmiştir. İstanbul ise bu hafıza içinde en zengin kültür arşivine sahip olan şehirdir.²⁹⁰

O, eski İstanbul’u çocukluğunda yaşadığı eğlence hayatıyla hatırlamaktadır. “Eski İstanbul’da, hatta benim çocukluğumda bile zengin fakir her sınıf beraberce eğlenirdi. Mehtap sefaları, Kâğıthane âlemleri, Çamlıca gezintileri, Boğaz mesireleri şehrin âdeta beraber yaşamasını temin ederdi. Bu eğlencesi kıt Ortaçağ’dan kalma bir itiyattı. Bununla beraber son zamana kadar müşterek zevkin yardımıyla sürüp gelmişti.”²⁹¹ Yazar, daha sonra sosyal yaşantının değişmesiyle eğlence kültürünün de değiştiğini söylemektedir.

İstanbul, Tanpınar için bir kültür ve medeniyet deryasıdır. Çocukluğundan beri bunun farkında olan Tanpınar, Yahya Kemal’in öğrencisi olduğu yıllarda bu kültür ve medeniyet deryasını birlikte gezerek keşfederler. Dersler bir süre sonra Darülfünun’un dışına taşar. Birlikte İstanbul’un büyüsunü gezerek çözmeye çalışırlar.

Tanpınar İstanbul’u anlatırken eski ve yeni İstanbul’u birlikte ele alır. Eski İstanbul eğlencelerini, bayramları, İstanbul kahvelerini anlatır. Bu kahveler İstanbul’un kültür hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Yazarın ayrıntılı bir şekilde bahsettiği Meydan Kahvesi, Sultan Ahmet kahvesi, Yeni Şark Kahvesi, Yıldız Kahvesi, Küllük dönemin önemli sözlü kültür ortamlarındandır.

Eserde Tanpınar’ın İstanbul kahveleri ile ilgili genel değerlendirmesi şöyledir: “Eski seyyahların tavan ve duvarlarının, kepenk ve sayvanlarının nakşını övdükleri, bazısının geniş pencerelerine şehrin en güzel manzaraları

²⁸⁷ Tanpınar, a.g.e., s. 108.

²⁸⁸ Tanpınar, a.g.e., s. 109.

²⁸⁹ Tanpınar, a.g.e., aynı yer.

²⁹⁰ İşin; a.g.e., s. 29.

²⁹¹ Tanpınar, a.g.e., s. 131.

asılmış havuzlu, fiskiyeli, peykeli duvarlarına kehribar ağızlı çubuklar dizilmiş eski Türk kahvesi, İstanbul'un büyük hususiyetlerinden biriydi. Semtine göre orta sınıf halkla, esnaf ve yeniçerilerin, deniz kenarındakilere kayıkçı ve balıkçıların devam ettiği bu kahvelerde meddahlar hikâyeler anlatır, saz şairleri şiir müsabakası yaparlar ve ramazan gecelerinde de bazılarında Karagöz oynanırdı. Daha XVI. Asır sonunda semt kahvelerine çok yüksek rütbeli memurların dışında münevver halkın da toplandığını biliyoruz. Bir çok halk masalında kahve mühim bir yer tutar.

Gerçekte kahveler, 1826'da çok sıkı şekilde kontrol edilen ve bir ara kapatılan berber dükkanlarıyla beraber şehir halkının mühim toplantı yeri idi. İş adamları bu kahvelerde birleşiyor, safdil ve meraklı şehirliler uzak memleketlerden dönen yolcuların garip sergüzeştilerle dolu hikâyelerini, seferden yeni dönmüş yeniçeri ve sipahilerin Kaniye ve Uyvar muharebelerinin bizzat şahit oldukları safhalarını burada dinliyorlar, çetin anlarda efkâr umumiye denen şey bu kahvelerde hazırlanıyordu.²⁹²

Yazar bu kahvelerden bazılarının esrar ve afyon kullananlara mahsus olduğunu söylüyor. Hatta para karşılığı yalancı şahitlik yapacak olanların da toplandığı bir kahveden bahsediyor.²⁹³

Yine, yazarlar ve şairler için kahvehanelerin vazgeçilmez bir mekân olduğunu söyler. Kendisi de onlardan biridir. Dergah dergisi yazarlarıyla birlikte İkbâl kahvehanesinde onların yeri her zaman aynıdır. "Bizim masamız kapıdan girince sol taraftaydı. Fakat Yahya Kemal'in konuşması ve kâhkahalarımız kızışınca halka genişler, bütün bir yanı alırdık. Bilardo istakalarının gürültüsü, tavla şakırtıları, garson çığlıkları arasında, Anadolu'da olup bitenlerin verdiği hava içinde şiirden bahseder, projeler kurar, gazetelerden geç vakit dönen arkadaşlarımızdan İnönü ve Sakarya Muharebeleri'nin en son havaadislerini alırdık."²⁹⁴ Bu kahvehane manzara bize hiç şüphesiz ATV'de yayınlanan Ekmek Teknesi dizisindeki kahvehaneyi hatıra getirmektedir.

İkbâl Kahvesi'nin dışında Tanpınar'ın ayrıntılı bir şekilde anlattığı kahveler şunlardır. Yıldız Kahvesi, Yeni Şark Kahvesi, Meydan Kahvesi, Sultan Ahmet Kahvesi ve Küllük'tür.

Dönemin günlük yaşantısında önemli bir yeri olan akşam gezileri hakkında yazar şöyle der. "Tanzimat'tan sonra İstanbul'u canlandıran modalardan biri de şehirlinin İtalyanca'da alarak piyasa dediği akşam gezmeleri idi. Bu gezintiler evvelâ Beyoğlu'nda, bilhassa III. Selim ve II. Mahmut devirlerinde başlar.

Beş Şehir'de geleneksel seyirlik oyunumuz olan Karagöz'ün Ramazan geceleri ile özdeşleştiği, repertuarını Kadir gecesini çıkardıktan sonra yirmi sekiz oyun üzerine kurulduğu anlatır.

²⁹² Tanpınar, a.g.e., s. 166.

²⁹³ Tanpınar, a.g.e., s. 167.

²⁹⁴ Tanpınar, a.g.e., s. 172.

Beş Şehir'de Sözlü kültür, ortamların çokluğu nispetinde oldukça fazladır. Zaman darlığı sebebiyle bu kadarıyla yetineceğiz.

SONUÇ

Batılı, edebiyat teorisyenleri romanın tek başına bir nihai ürün olmadığı; anlatıyı mit, halk masalları, destan, efsane, alegori, satir gibi erken dönem örneklerinin bu günkü noktaya ulaştırdığını söylerler.²⁹⁵ Romanın ulaştığı noktada sözlü anlatıların rolü ne ise bu gün sinema gibi görsel sanatlar içinde aynı durum söz konusudur. Bu gün en çok sevilen ve seyredilen Hekimoğlu, Kurşun Yarası gibi yerli diziler tamamen bir halk türküsünden esinlenerek hazırlanmıştır.

Tanpınar, "Yemen Türküsü ile ona benzer türküler, Anadolu'nun iç romanını oluşturur" tespitini yapmaktadır. Gerçekten de sözlü kültür ortamının vazgeçilmez unsuru türkülerimizde koskoca bir tarih ve medeniyet gizlidir.

Ankara'yı dasitânî, Bursa'yı efsanevî gören Tanpınar, Erzurum'u çocukluk rüyasının güzellikleri olan masallarla ve halk hikâyeleri ile hatırlar. Konya'da kadınlar hapisanesinden gelen bir ses onun yüreğine acı bir zehir gibi oturur. Bütün bu unsurların mecz ve harman edildiği İstanbul'a hocası Yahya Kemal'le birlikte sevdalanır.

²⁹⁵ R. SCHOLLES-R. KELLOGG: *The Nature of Narrative*, New York: Oxfort University Pres. 10,12; Alıntılayan: Gonca GÖKALP ALPASLAN, XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara 2002.